

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เนื่องจากการที่ผู้ต้องขังได้รับการบังคับโทษจำคุกนั้นเป็นการแยกตัวผู้ต้องขังออกจากสังคมโดยปกติภายนอกเพื่อเป็นการป้องกันและยับยั้งการกระทำความผิดของผู้ต้องขัง และเพื่อเป็นการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากการกระทำความผิดของผู้นั้นชั่วระยะเวลาหนึ่งจนกว่าจะมีการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมของผู้ต้องขังให้กลับตัวเป็นพลเมืองดี ก่อนคืนตัวผู้นั้นออกสู่สังคมปกติอีกครั้งหนึ่ง และไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก ทั้งนี้ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญา

อย่างไรก็ตาม การบังคับโทษจำคุกย่อมเป็นผลให้ผู้ต้องขังสูญเสียซึ่งสิทธิบางประการไปจากการถูกลงโทษ การสูญเสียสิทธิบางประการดังกล่าวนี้ หมายความว่า ผู้ต้องขังในฐานะที่เป็นปัจเจกชนยังมีสิทธิบางส่วนที่ยังเหลืออยู่จากการถูกลงโทษ ซึ่งขอบเขตของสิทธิในส่วนที่เหลือนั้นจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับแนวความคิดหรือวัตถุประสงค์ในการลงโทษที่เลือกนำมาใช้ กระบวนการบังคับโทษทางอาญาแก่ผู้ต้องขังนั่นเอง กล่าวคือ หากการลงโทษผู้กระทำความผิดมุ่งเน้นวัตถุประสงค์และเหตุผลหลักเพื่อการป้องกันสังคม คือป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากการกระทำของผู้กระทำความผิดนั้น ๆ ดังนี้ การสูญเสียสิทธิของผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษจำคุก ก็จะเป็นเพียงการถูกแยกตัวออกจากสังคมเท่านั้น และบุคคลนั้นก็ยังคงมีสิทธิบางประการที่เหลืออยู่ ที่รัฐจำต้องตระหนักถึงการปกป้องรักษาสิทธิที่เหลืออยู่เหล่านั้นของผู้ที่ถูกจำคุกด้วย ซึ่งในกรณีนี้ได้มีผู้เสนอว่าการจำคุกบุคคลอันเป็นการกระทำที่แทรกแซงความเป็นมนุษย์ในเชิงลบนั้นควรเพิ่มภาระความรับผิดชอบของสังคมในด้านบวกควบคู่ไปด้วย ภาระในด้านบวกดังกล่าวนี้อาจกระทำโดยการให้สิทธิผู้ต้องขังในการมีส่วนร่วมเป็นอาสาสมัคร การให้โอกาสในการทำงาน หรือการฝึกอบรมวิชาชีพ เป็นต้น¹ และการที่จะรักษาปกป้องสิทธิของผู้ต้องขังตามแนวคิดดังกล่าวให้ได้ผลนั้น รัฐควรมีมาตรการในการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวก รับรองและคุ้มครองสิทธิต่าง ๆ ของผู้ต้องขังดังกล่าวในรูปของสิทธิตามกฎหมาย เพราะผู้ที่จะได้สิทธิดังกล่าวมีเพียงผู้ต้องขัง สิทธิดังกล่าวไม่ใช่สิทธิของสมาชิกอื่น ๆ ในสังคม และทั้งนี้ เนื่องจากคนในสังคมเห็นว่าเป็นสิทธิตามกฎหมาย

¹ จาก คำอธิบายกฎหมายเปรียบเทียบ (น. 3), โดย เสริม วิณิชัยกุล, 2514, กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อันชอบธรรมที่จะแยกผู้ต้องขังออกจากสังคม จึงเป็นหน้าที่ของสังคมที่จะต้องปกป้องคุ้มครองบุคคลเหล่านั้น และจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการทำงาน การให้การศึกษาอบรม การรักษาพยาบาล หรือความจำเป็นพื้นฐานทางกายที่จำเป็นในชีวิตอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สิทธิต่าง ๆ อันเป็นสิทธิโดยชอบธรรมขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนพึงมีพึงได้และเป็นสิทธิที่เกี่ยวข้องความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังนั้น ไม่ควรถูกทอดทิ้งหรือจำกัดสิทธิเหล่านี้ และหากมีความจำเป็นเพื่อวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษการจำกัดสิทธิในความเป็นส่วนตัวก็ควรจะทำได้แต่น้อยที่สุด ซึ่งกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการที่ผู้ต้องขังไม่มีความเป็นอิสระทำให้ต้องได้รับสิทธิพิเศษต่าง ๆ นั้นเอง

เนื่องจากสังคมในเรือนจำของผู้ต้องขัง เป็นสังคมที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากสังคมภายนอกอยู่หลายประการ ที่สำคัญก็คือสังคมของผู้ต้องขังเป็นสังคมของการถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพ และเต็มไปด้วยกฎเกณฑ์ ข้อบังคับ ข้อห้ามต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังเป็นสังคมที่ถูกตัดความสัมพันธ์กับสังคมภายนอก ซึ่งสิ่งเหล่านี้ย่อมส่งผลกระทบต่อผู้ต้องขังในการดำรงชีวิตประจำวัน ซึ่งนับเป็นสิ่งที่จำเป็นและมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการบังคับโทษทางอาญา โดยเฉพาะการที่จะกระทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการลงโทษจำคุกนั้น การดูแล คุ้มครอง และรับรองการให้สิทธิขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขัง ให้สามารถปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมนิสัย และทัศนคติที่ไม่ดี และได้รับการขัดเกลาให้เป็นบุคคลที่สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมปกติได้อย่างมีความสุขนั้น การให้ความคุ้มครองและรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานในความเป็นส่วนตัวแก่ผู้ต้องขังนั้นย่อมเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญยิ่งอย่างหนึ่ง เพราะลักษณะพิเศษของสังคมผู้ต้องขังดังกล่าว จะมีผลกระทบทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขัง ซึ่งนักทฤษฎีอาชญาวิทยาและนักสังคมวิทยาหลายคนเชื่อว่า ผลกระทบดังกล่าวจะนำไปสู่การปรับตัวของผู้ต้องขังในรูปแบบต่าง ๆ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และแบบพฤติกรรมของผู้ต้องขังในเวลาต่อมาด้วย

จากแนวคิดที่ว่าบุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิเท่าเทียมกัน (All men are created equal) อันเป็นที่มาของบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญในประเทศต่าง ๆ โดยมีการนำไปบัญญัติเพื่อให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของพลเมืองในประเทศของตน ซึ่งในแต่ละประเทศจะมีลักษณะที่คล้ายกัน ได้แก่ มีบทบัญญัติที่ให้การรับรองว่าบุคคลทุกคนมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมและเสมอภาคกัน และนอกจากนี้ แนวความคิดดังกล่าวยังนำมาซึ่งหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานในความเป็นส่วนตัวของพลเมืองที่อยู่ในสถานะเป็นผู้ต้องขัง ด้วยเงื่อนไขที่ว่า ผู้ต้องขังก็ถือเป็นพลเมืองคนหนึ่งของประเทศด้วยเช่นกันจึงย่อมมีสิทธิเสรีภาพเสมอภาคเท่าเทียมกับบุคคลทั่ว ๆ ไปที่ได้รับความคุ้มครองนั่นเอง ส่วนในการนำบทบัญญัตินี้ดังกล่าวไปบังคับใช้แก่พลเมืองที่อยู่ในสถานะเป็นผู้ต้องขังหรือนักโทษของแต่ละประเทศก็必将มีความแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้

ขึ้นอยู่กับทำให้ความสำคัญแก่สิทธิผู้ต้องขัง และกฎหมายลำดับรองที่ใช้บังคับโดยเฉพาะแก่กระบวนการบังคับโทษทางอาญาของแต่ละประเทศเป็นสำคัญ

สำหรับในประเทศไทย การให้ความคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานในความเป็นส่วนตัวนั้น นอกจากที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 รับรองสิทธิพลเมืองไทย โดยทั่วไปในเรื่องต่าง ๆ แล้ว ก็ไม่ปรากฏว่ากฎหมายเฉพาะว่าด้วยการบังคับโทษทางอาญาของไทย ซึ่งได้แก่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 นั้น ได้มีการบัญญัติให้การรับรองสิทธิแก่ผู้ต้องขังไว้แต่อย่างใด ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังในการอยู่หรือพักอาศัย ในชีวิตร่างกาย และการได้รับการติดต่อสื่อสารจากครอบครัว ญาติมิตร หรือคนใกล้ชิดที่อยู่ภายนอกเรือนจำ เป็นต้น กฎหมายดังกล่าวบัญญัติขึ้นมาเพียงเพื่อเป็นการจำกัดสิทธิต่าง ๆ ของผู้ต้องขังอันเป็นข้อยกเว้นของบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญนั่นเอง โดยจะมีข้อจำกัดสิทธิ ข้อห้ามต่าง ๆ กำหนดไว้แต่ไม่พบว่าสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังในเรื่องดังที่กล่าวมานี้จะได้รับการรับรองไว้ในกฎหมายบังคับโทษของไทยด้วยแต่อย่างใด

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา แนวคิดของการให้ความคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังซึ่งต้องถูกจำกัดเสรีภาพอยู่ภายในเรือนจำ
2. เพื่อศึกษากฎหมายตลอดจนมาตรการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการรับรองสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังในประเทศไทยและในต่างประเทศ
3. เพื่อทำการค้นคว้าและวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการรับรองสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังของต่างประเทศ ทั้งในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ และประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ตลอดจนหลักการสากลที่มีอยู่ เพื่อนำมาศึกษาเปรียบเทียบ กับกฎหมายไทย
4. เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อการบริหารงานยุติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังในความเป็นอยู่ส่วนตัวให้เป็นไปตามหลักการสากลและประเทศที่พัฒนาแล้ว

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้มีบทบัญญัติที่ให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิของปวงชนชาวไทยไว้อย่างมากมาย ซึ่งเมื่อก้าวถึงผู้ต้องขังที่ถูกบังคับโทษจำคุกอยู่ในเรือนจำหรือทัณฑสถานแล้ว บุคคลเหล่านั้นก็นับว่าเป็นพลเมืองไทยคนหนึ่ง ซึ่งรัฐจะต้องให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังให้ใกล้เคียงกับบุคคลทั่วไปในสังคมอย่างมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้และเท่าที่ไม่ขัดต่อวัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญาแก่ผู้ต้องขังนั้น ด้วยเหตุผลที่ว่าผู้ที่ถูกลงโทษจำคุกคงต้องสูญเสียสิทธิบางประการของเขาไปเพื่อการจำกัดเสรีภาพอยู่ในเรือนจำและต้องได้รับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยของเขาเท่านั้น ดังนั้น สิทธิอื่น ๆ ที่ผู้ต้องขังควรจะได้รับเป็นอันดับแรกในฐานะประชาชนพลเมืองไทยคนหนึ่งก็คือสิทธิขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังนั่นเอง ทั้งนี้การนำตัวผู้ต้องขังเข้าไปอยู่ในเรือนจำย่อมเป็นการทุกข์ทรมานและก่อให้เกิดความเครียดอย่างมากแก่ผู้ต้องขังอยู่แล้ว ดังนั้น การดำเนินการกระบวนการบังคับโทษแก่ผู้ต้องขังจึงควรมีการรับรองและคุ้มครองสิทธิต่าง ๆ อันเป็นสิทธิส่วนตัวให้ผู้ต้องขังอย่างเต็มที่ อันจะทำให้ผู้ต้องขังมีความกดดันจากการถูกบังคับโทษน้อยลง และพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยให้เป็นคนดีและกลับสู่สังคม เนื่องจากไม่ได้รู้สึกว่าเขาได้รับการกดขี่หรือรังเกียจของคนในสังคมปกติอย่างเช่นในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตามการที่จะสามารถให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังตามแนวคิดดังกล่าวให้ได้ผลและชัดเจนที่สุดนั้น รัฐควรมีมาตรการในการรับรองและคุ้มครองสิทธิต่าง ๆ ของผู้ต้องขังดังกล่าวในรูปของสิทธิตามกฎหมาย และหากมีความจำเป็นเพื่อวัตถุประสงค์ของการลงโทษการจำกัดสิทธิในความเป็นส่วนตัวก็ควรจะทำให้ได้น้อยที่สุดโดยต้องมีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจกระทำเช่นนั้นได้เท่านั้น

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาถึงหลักกฎหมายและมาตรการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังโดยเฉพาะ ซึ่งอาจแยกประเภทใหญ่ ๆ ได้เป็น 4 ด้านหลัก ๆ ได้แก่ ความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลหรือข้อมูลส่วนตัว ความเป็นส่วนตัวในชีวิตร่างกาย ความเป็นส่วนตัวในการติดต่อสื่อสาร และความเป็นส่วนตัวในการอยู่หรือพักอาศัย นอกจากนี้ยังมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับสิทธิส่วนตัวในเรื่องการเก็บรักษาทรัพย์สินส่วนตัวของผู้ต้องขัง และการใช้เวลาว่างของผู้ต้องขังด้วย โดยศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ที่มีอยู่ในประเทศไทยเปรียบเทียบกับหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่แต่ละประเทศนำมาใช้ในการ

คุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขัง ตลอดจนหลักการสากล เพื่อหาแนวทางการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

1.5 วิธีการดำเนินการศึกษา

การศึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ทำการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยรวบรวมข้อมูลและเอกสารภายในประเทศที่เกี่ยวข้อง เช่น จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ ตลอดจนศึกษา รวบรวมเอกสารและตำรากฎหมายของต่างประเทศ รวมไปถึงกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนกับสิทธิของผู้ต้องขัง กฎเกณฑ์ระหว่างประเทศว่าด้วยมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษแห่งสหประชาชาติ และบทความ เอกสารรายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์ ตำราทั้งในประเทศและต่างประเทศ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในการศึกษาถึงประวัติความเป็นมา แนวคิดของการให้ความคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังซึ่งต้องถูกจำกัดเสรีภาพอยู่ภายในเรือนจำ
2. เพื่อให้ทราบถึงหลักกฎหมายตลอดจนมาตรการที่เกี่ยวข้องในการรับรองสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังที่มีอยู่ในประเทศไทยและกฎหมายต่างประเทศในปัจจุบัน
3. เพื่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถทำการวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการรับรองสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังที่มีอยู่ของต่างประเทศ รวมถึงหลักการสากลที่มีอยู่เพื่อสามารถนำมาวิเคราะห์ เปรียบเทียบกับกฎหมายของไทย อันจะทำให้ทราบถึงข้อแตกต่าง ข้อดี ข้อเสียของมาตรการที่มีอยู่ในแต่ละประเทศได้อย่างชัดเจน
4. เพื่อให้ทราบถึงแนวทางที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อการบริหารงานยุติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังในความเป็นอยู่ส่วนตัวให้เป็นไปตามหลักการสากลและประเทศที่พัฒนาแล้ว อันนำไปสู่การพัฒนากฎหมายในเรื่องดังกล่าวของประเทศไทยให้ดียิ่งขึ้นต่อไป